

Kamila Hila kl. V
Zapomniane pomniki niczych bohaterów

*Za życia skłócení, śmiercią pogodzeni
razem złożyli tu kości,
gdyż nie to ważne kim byli,
co dotychczas znaczyli
lecz to, że dochowali wierności”.*

Hans Hauptmann

/ z cmentarnej tablicy na górze Pustki w Łuźnej/:

W bieżącym roku mija 91 rocznica zakończenia I wojny światowej. Wojny tak strasznej w swych skutkach, jakiej ludzkość do tamtej pory jeszcze nie oglądała.

Nowoczesna broń i zasięg działań militarnych w latach 1914-1918 doprowadziły do zagłady około 10 milionów istnień ludzkich. Setki tysięcy innych pozostało kalekami do końca życia. Krwawa walka między mocarstwami, skupionymi po stronie tzw. Ententy /Wielka Brytania, Francja, Rosja i od 1917 roku USA/ a państwami centralnymi / Niemcy, Austro-Węgry, Turcja/ toczyła się na lądzie, wodzie, pod wodą i w powietrzu.

Działania wojenne przetoczyły się także przez ziemie dzisiejszej Małopolski, stanowiącej część dawnej prowincji austrowęgierskiej, nazywanej Galicją.

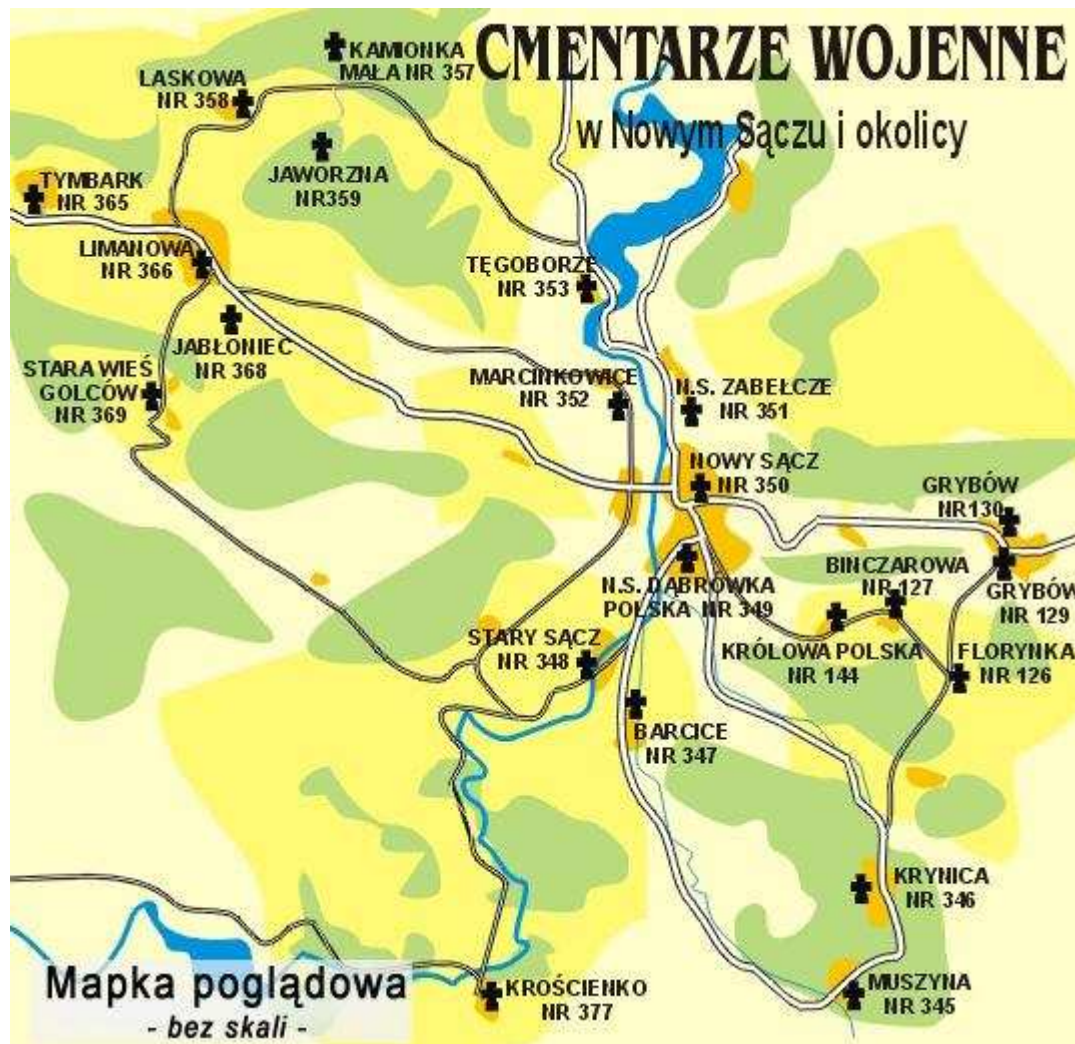
„ Historia - magistra vitae” - historia nauczycielką życia.

Stąd też powstaje nakaz pamięci o wojennych kataklizmach, tragicznych losach narodów i dramatach ludzi, którzy polegli na polach bitewnych - nie tylko Polaków, walczących przecież poprzez drogi historii po obydwu stronach i często przeciw sobie, ale i owych Niemców, Austriaków, Węgrów, Czechów, Słowaków, Ukraińców, Łemków czy Rosjan spoczywających w Galicji.

Można jeszcze tylko pomedytować nad złośliwością historii, która z ówczesnych zwycięzców zrobiła pokonanych, a z cmentarzy, które miały być pomnikami zwycięstwa, zrobiła symbole nieistniejących potęg, nieistniejących już armii.

Ale cmentarze trwają, będąc jednocześnie pomnikami dawno minionej, innej epoki - w jednym grobie bowiem leżą generał i prosty gefreiter, oficerowie i zwykli szeregowcy.

Cmentarze wojenne z czasów I wojny światowej w powiecie nowosądeckim

W mojej pracy ukazałam tylko cmentarze znajdujące się sąsiedztwie gminy Łososina Dolna - tej w której mieszkam - na terenie gmin Limanowa, Laskowa, Gródek nad Dunajcem i Kamionka Mała i oczywiście w Nowym Sączu, gdzie działania wojenne w latach 1914-1918 pozostawiły za sobą las krzyży po tych, którzy nigdy już nie wrócili do swoich domów.

Nowy Sącz: na dzisiejszym Cmentarzu Komunalnym. Jeden z największych cmentarzy wojskowych wszystkich narodowości i wszystkich armii prowadzących działania na tym terenie. Tutaj chowani byli żołnierze zwożeni z pól bitewnych, ale przede wszystkim ci, którzy zmarli z ran w szpitalach polowych w Nowym Sączu. Można tu znaleźć chyba wszystkie narodowości: leżą tu Polacy, Niemcy, Rosjanie, Austriacy, Węgrzy, Prusacy. Głównym elementem jest 15.5 metrowej wysokości cokół z piaskowca i stojący przed nim czterometrowej wysokości "Kamienny Rycerz", oparty na mieczu.

Nowy Sącz, Cmentarz Komunalny. Pomnik i miejsce pochówku 19 Legionistów poległych w walkach wokół Nowego Sącza. Na pomniku napis "Dla Ciebie Polsko i dla Twojej chwały 1914 - 1918"

Dąbrówka (dzisiaj dzielnica Nowego Sącza) obok kościoła. Cmentarz został założony przy szpitalu wojskowym, który istniał w Dąbrówce podczas walk w 1914r. Większość pochowanych to Polacy, Węgrzy i Czesi

Cmentarz w Marcinkowicach - przy cmentarzu parafialnym Prowadzi do niego jeden z niewielu pozostałych znaków informacyjnych. Na cmentarzu pochowano poległych w walkach pod Marcinkowicami Austriaków, Polaków i Rosjan. W ścianie obelisku wmurowano pociski artyleryjskie

Cmentarz na Jabłońcu, koło Limanowej . Piękny, rozległy cmentarz na szczycie wzgórza, na którym Rosjanie mieli swe pozycje obronne, strzegące dostępu do Limanowej. Po ciężkiej i krwawej bitwie na groby wykorzystano pozostałości po okopach i lejach.

W centrum cmentarza stoi kamienny obelisk, znajdujący się w miejscu, w którym zginął płk. C.k. armii hr. Othmar Muhr. Na cmentarzu pochowano ponad 400 żołnierzy obu walczących stron.

Cmentarz Stara Wieś - Golców.
Cmentarz znajduje się na zboczu wzgórza Golców

Cmentarz w Limanowej - mieści się na cmentarzu parafialnym. Mała kwatery wojskowa. Cmentarz nigdy nie osiągnął docelowego kształtu z powodu przeniesienia "punktu ciężkości" na Jabłowiec, który miał być bardziej reprezentacyjny

Cmentarz w Laskowej – na starym cmentarzu parafialnym. Jaworzna. Cmentarz wojenny na Korabie
Na szczycie góry nad Kościołem w Jaworznie, tuż pod

lasem. Odbudowany i zadbane cmentarz,
Z którego roztaczają się przepiękne
widoki

na Jaworzna. Cmentarz wojenny na Korabie.

Na ścianie cmentarza nisza wraz z tablicą „Przygnała nas tu śmierć,
By zebrać swoje żniwo”.

Cmentarz powstał w rejonie walki stoczonej przez wycofujący się w góry z Laskowej oddział rosyjski, który został otoczony przez jednostki austro-węgierskie. Spoczywa tutaj 33 żołnierzy. Cmentarz zlokalizowany jest na otwartym widokowo szczycie położonym w północnym odgałęzieniu Pasma Łososińskiego. Z miejsca tego malują się widoki na szczyty Beskidu Wyspowego i pasmo Kobyły i Kamionnej oddzielone piękną doliną rzeki Łososiny. Cmentarz założony został na planie kwadratu z elementem centralnym w formie wysokiego drewnianego krzyża usytuowanego na głównej osi na wprost wejścia.

Cmentarz w Tęgorz

Cmentarz w Tęgorz gmina Łososina Dolna. Mała kwatera wojskowa w rogu cmentarza parafialnego Element centralny kwatery stanowi kamienny krzyż. W kwaterze znajdują się cztery mogiły indywidualne i jedna podwójna. Nekropolia otoczona jest ogrodzeniem z kamiennych słupków i drewna. Spoczywają tu żołnierze polegli w 1914 roku: 4 Rosjan, których nazwisk nie ustalono oraz dwóch żołnierzy armii austro - węgierskiej

Cmentarz w Tymbarku - przy cmentarzu parafialnym.
Rzadko spotykana w tych okolicach drewniana zabudowa –
drewniane krzyże nagrobne oraz krzyż centralny.
Cały cmentarz został odrestaurowany na początku lat dziewięćdziesiątych

Cmentarz w Kamionce Małej. Na szczycie wzgórza Jastrąbki. Dobrze utrzymany i zadbany cmentarz, którego centralną częścią jest piękna, drewniana, kryta gontem i bogato zdobiona wysoka kaplica. Poniżej na kamiennym kopcu krzyż wykuty z jednego kawałka kamienia przez włoskiego jeńca. Cały cmentarz otoczony drewnianym płotem, dookoła porośnięty sosnami. Jeden z lepiej zachowanych i jeden z najładniejszych cmentarzy wojennych.

"Szybciej do nas przyszedł pokój niż do was"

Nie sposób uciec od refleksji nad okropieństwami wojny, w tym bezmyślnością ludzkich działań, powodujących tak tragiczne rezultaty. Z drugiej zaś strony nie sposób też oprzeć się urokowi tych miejsc upamiętniających poległych żołnierzy. Niektóre z cmentarzy odnowione i uporządkowane, w swej harmonii powodują u zwiedzających, niezaprzeczną głęboką zadumę. Inne zaś, których od dawna nie dotknęła ręka ludzka uzbrojona na przykład w kosę, zadziwiają połączeniem wybujałej flory zrosniętej wręcz w jedną całość z żelaznymi bądź drewnianymi krzyżami. Ta płatanina życia i śmierci niewątpliwie pobudza wyobraźnię, która każe się zastanowić nad sensem ludzkiego życia. W ciągu minionych 70 lat te nekropolie były świadkami losów naszej Ojczyzny - powojennej biedy polskiej wsi, strasznych lat okupacji, bratobójczych walk, czy ciągłej konfrontacji po II wojnie światowej. Wśród burz i zawieruch dziejowych ratuje się rzeczy i sprawy najważniejsze. Nowe przybywające wciąż mogiły przystończyły więc nieco starsze. Te jednakże przetrwały i wydaje się, że w chwili obecnej wielu z nich może uda się pomóc. Są przecież smutnymi pomnikami bezimiennego bohaterstwa i do nich można by odnieść przestrogę Adama Asnyka z „Do młodych”:

- ✦ „(...) nie deptacie przeszłości ołtarzy”; choć „(...) Każda epoka ma swe własne cele i zapomina o wczorajszych snach”. Dziś owe „ołtarze przeszłości” mówią jeszcze o czymś. Przestrzegają.

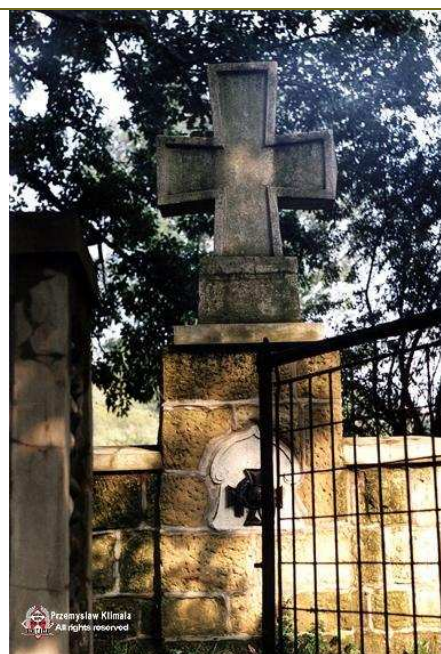
Mirosław Łopata, *Groby żydowskich żołnierzy wielkiej wojny*

- ✦ Maciej Dziedziak, *Niezrealizowane projekty cmentarzy wojennych Dušana Jurkoviča w Beskidzie Niskim*
- ✦ Kamil Ruszała, *Zachodniogalicyjskie cmentarze na pocztówkach wydanych przez Oddział Grobownictwa Wojennego. Projekty a ich realizacja*
- ✦ Agnieszka Patridge, *Wybrane zagadnienia symboliki cmentarzy z I wojny na tle europejskich tradycji sepulkralnych*
- ✦ Urszula Forczek-Brataniec, Marcin Brataniec, *Cmentarze I wojny światowej. Pomnik rozproszony w krajobrazie*
- ✦ Robert Kozłowski, *Cmentarz Wojenny nr 202 w Tarnowie. Historia i dzień dzisiejszy*

Cmentarz w Zabelczu gmina Nowy Sącz tuż za zjazdem z góry Zabałeckiej - przy betonowej drodze prowadzącej do wysypiska śmieci. Pośród drzew mały pomnik zwieńczony kamiennym krzyżem maltańskim.

Cmentarz w Zabelczu

”

SIENNA **Gmina:** GRÓDEK NAD DUNAJCEM

Mogiła/grób zbiorowy/

Element centralny stanowi betonowy krzyż z zatopionym w nim ażurowym krzyżem metalowym i datą 1915. Po obu stronach krzyża znajdują się dwie mogiły oznaczone betonowymi postumentami, na których umieszczono niewielkie metalowe krzyżyki z datą 1914. Mogiła otoczona jest ogrodzeniem z betonowych słupków i metalowych prętów. Na nagrobkach znajdują się tabliczki z nazwiskami dwóch żołnierzy armii austro - węgierskiej, którzy polegli w 1914 roku.

BARTKOWA POSADOWA **Gmina:** GRÓDEK NAD DUNAJCEM. Kwatera wojenna W centralnej części kwatery umieszczono metalowy krzyż. Po jego obu stronach znajdują się mogiły oznaczone krzyżami. Kwatera otoczona jest murem kamiennym.

Pochowano tu żołnierzy armii austro - węgierskiej poległych w latach 1914 - 1917.

